

О. А. КОРЕЦЬКА*

СТАЛІНСЬКІ ДЕПОРТАЦІЇ ОЧИМА ПОСТРАЖДАЛИХ

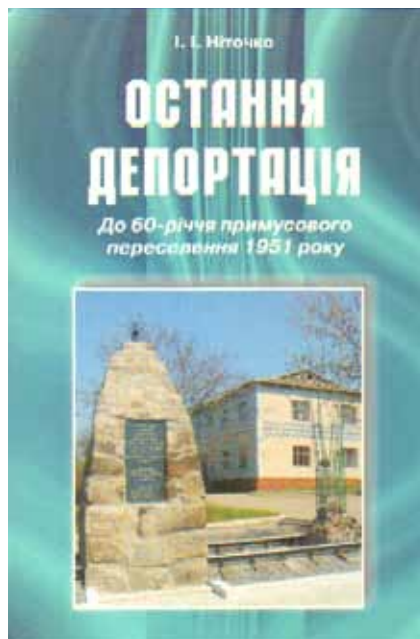
Ніточко І. І. Остання депортація. До 60-річчя примусового переселення 1951 року / І. І. Ніточко. – Одеса : Астропринт, 2011. – 240 с. – (Праці Державного архіву Одеської області ; т. 30).

Після здобуття Україною незалежності тема злочинів сталінського режиму вивчається істориками та перебуває у центрі уваги української громадськості. З'явилися праці істориків, присвячені вивченню причин депортації населення, її наслідків, впливу на життя простих українців і країни в цілому. Значну увагу приділено вивченню архівних документів, доступ до яких був закритий у радянські часи.

Однією з праць, що зробила вагомий внесок у розширення та збагачення джерельної бази вивчення сталінських злочинів проти українського народу, стало дослідження директора Державного архіву Одеської області І. І. Ніточки "Остання депортація". Видання, яке є ХХХ томом серії "Праці Державного архіву Одеської області", у серпні 2011 р. отримало диплом VIII конкурсу "Одеса на книжних сторінках" у номінації "Центры издательской деятельности".

Книгу присвячено 60-річчю примусового переселення українців у 1951 р. – останній депортації на території колишнього Радянського Союзу.

У виданні вперше на Одещині розглянуто проблему депортації українського населення з території, приєднаної до Польщі 15 лютого 1951 року, за договором №121 про обмін ділянками державних територій, у результаті якого тисячі українських сімей було переселено до інших областей та населених пунктів без права повернення до рідних домівок. Широкий загал мешканців України не знайомий з наслідками

---

* *Корецька Олена Анатоліївна* – головний спеціаліст відділу зберігання та обліку документів Державного архіву Одеської області.

депортації, оскільки подібна інформація приховувалася керівництвом Радянського Союзу. Тому автор книги, ставши у дворічному віці безпосереднім учасником трагедії, вирішив ознайомити читачів Одещини саме з темою переселення 1951 року, адже ця подія розглянута невеликою кількістю дослідників на Україні загалом, і жодним на території Одеської області.

Видання належить до краєзнавчої літератури, отож має специфічну побудову розповіді, у якій переплітаються роздуми автора, архівні документи, думки інших дослідників та спогади очевидців подій – простих українців, які на собі відчули тягар “депортації”.

Представлені документи, що засвідчують факти переселення, невиконання наказів місцевим керівництвом щодо підготовки до прийняття переселенців, витрачання коштів на інші потреби; доповідні записки про етапи підготовки, хід будівництва нового житла для переселенців, рішення Березівського виконкому, накази Міністра сільського господарства про розподіл майна тих колгоспів, мешканців яких було переселено, плани розселення колгоспників тощо. Окрема глава присвячена спогадам переселенців.

У вступній статті автор подає власне бачення подій, що відбувалися на території Березівського району після підписання договору № 121, та тих, які передували переселенню.

Головну увагу автор приділяє переселенцям, що потрапили до села Маринове Березівського району Одеської області з села Устянове Нижньо-Устрікського району Дрогобицької області – їх звичаям, мові, побуту, негараздам, які їм довелося долати. На початку основної частини вміщено розповідь про меморіал, встановлений у 2010 р. у селі Мариновому Березівського району на честь переселенців. Детально описано його зовнішній вигляд, вказано мету спорудження, названо всі 159 прізвищ переселенців, викарбуваних на гранітних брилах (усього до Одеської області було переселено 1933 родини у 18 колгоспів). У самому Мариновому до моменту переселення 1951 р. мешкало з десяток місцевих сімей. Як свідчать архівні документи, вони добровільно переселились з Київської та Волинської областей, Румунії; також біженці з місцевостей, де не вистачало продуктів харчування, і навіть особи з кримінальним минулим, які не хотіли повертатися до попереднього місця проживання. Із розповіді читачі дізнаються, як змінилося життя Маринового, що нового запровадили переселенці, як поставилися до чужих обрядів, звичаїв, чого навчили корінних мешканців Маринового.

У розділі “Спогади переселенців” подано розповіді про життєвий шлях багатьох устянівських родин, кожна з яких запам’ятала подробиці переселення, оскільки ця подія повністю змінила їх життя. Для таких сімей воно почалося з чистого аркуша: інша місцевість, інша мова, інший клімат, інший спосіб ведення колективного господарства, новий

будинки, нові друзі, сусіди, вороги, керівництво. У спогадах березівчани постійно порівнюють своє життя на території Устріччини і Березівщини. Кожен із переселенців пройшов нелегкий етап становлення особистості у новому колективі. Пристосувалися до нового життя, кожен знайшов своє місце в ньому, зберігши спомини про минуле, рідне. Автор не ставив перед собою мету знайти підтвердження думки, що в Устріччині людям було жити краще – головним у виданні є акцент на невмирущості народної пам'яті про своє минуле.

Видання дозволяє читачеві порівняти опубліковані в радянські часи матеріали, присвячені темі переселення, його причин і наслідків з архівними документальними свідченнями, доступ до яких був заборонений, та свідченнями очевидців, розповіді яких до 1991 р. опублікувати було неможливо.

У книзі використано документи Державного архіву Одеської області, матеріали інших авторів, спогади очевидців. Ілюстративний матеріал підібрано з особового фонду І. І. Ніточки (Держархів Одеської обл., ф. 8233), його домашньої колекції. На світлинах зображені різні моменти життя переселенців Березівського району до переселення і після нього.

У додатках подано витяги з документів Держархіву Одеської обл. стосовно переселення, документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, документи з історії села Устянове, знайдені у записах святого отця Василя – служителя Устянівської церкви.

Книга буде цікавою як професійним історикам, що вивчають цю тему, так і краєзнавцям, учням шкіл, вчителям, всім березівчанам, які прагнуть знати минуле своєї родини та країни в цілому.